

Кузюк С.
*студентка IV курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії
та історії держави і права ТНЕУ Григорук Н.Г.*

ОСОБИСТІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА ОЗНАКА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Ядро правового статусу людини і громадянина складають особисті права і свободи. Особисті права і свободи - це права і свободи, що випливають з природного статусу людини як такого, притаманні від народження. Характерною особливістю цієї групи прав і свобод є приналежність їх на загальних підставах будь-яким фізичним особам, які перебувають на території України, незалежно від того, чи є та чи інша особа громадянином, іноземцем або особою без громадянства.

Слід погодитися із думкою, що у сучасній демократичній державі особисті права людини є найважливішим політико-юридичним та соціальним інститутом, який виступає мірилом досягнень гуманітарного розвитку суспільства. Уявлення про дану категорію прав динамічно змінюються в часі і просторі: відбувається уточнення змісту прав, що існували раніше, виникають нові права, розширюються уявлення [1].

Поняття особистих прав трансформується паралельно із трансформацією самої політико-правової дійсності та змінами у індивідуальній та суспільній правосвідомості. Кравчук М.В. до змісту особистих прав людини відносить можливості щодо збереження, розвитку та захисту морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляду та духовності [2, с.162]. Гончаренко О.М. під особистими правами розуміє можливості збереження, розвитку і захисту морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляду та духовності (зокрема права на ім'я, честь і гідність; свободу сумління, переконань та їх прояву і поширення) [3, с.23]. Антипова Г.В. визначає особисті права як природні, невідчужувані, безпосередньо реалізовані можливості індивіда, що знаходяться в стані постійного користування та складові невід'ємні умови його існування, які закріплюються і охороняються державою, призначення яких - забезпечувати свободу і автономію індивіда, як члена суспільства[4]. На думку Костилюєвої О.Д., особисті права людини - це природні, невідчужувані, безпосередньо реалізовані правові можливості індивіда, що гарантують індивідуальну свободу і недоторканність особи, можливість вибору різних варіантів поведінки людини, що не суперечать нормам права, у сфері, що стосується задоволення фізіопсихічних, матеріальних, морально-духовних потреб індивіда, які складають ядро правового статусу особи і перебувають в стані постійного використання [1].

До особистих прав і свобод людини належать:

- право на життя;
- право на особисту гідність;
- право на гуманне поводження;
- право на свободу та особисту недоторканність;
- право на недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю, захист честі і доброго імені;

- право на таємницю листування, телефонних переговорів, поштових, телеграфних та інших повідомлень;
- право на ознайомлення з документами і матеріалами, що безпосередньо зачіпають права і свободи;
- право на недоторканність житла;
- право визначати і вказувати свою національність;
- право на користування рідною мовою;
- свобода пересування, вибір місця перебування і проживання;
- проголошується свобода совісті і віросповідання;
- проголошується свобода думки і слова;
- проголошується право на інформацію;
- право на охорону сім'ї, материнства і дитинства;
- право на розгляд справи в тому суді і тим суддею, до підсудності яких воно віднесено;
- право на розгляд справи судом за участю присяжних;
- право на кваліфіковану юридичну допомогу;
- право користуватися допомогою адвоката з моменту затримання, взяття під варту;
- презумпція невинності;
- право на перегляд вироку вищим судом, право просити про помилування або пом'якшення покарання;
- право відмовитися від свідчення проти себе самого, свого чоловіка або близьких родичів;
- право потерпілих на доступ до правосуддя і компенсацію збитку;
- право на відшкодування державою шкоди, заподіяної органами державної влади або їх посадовими особами.

Слід погодитися із думкою, що у даний час «хаотичне» закріплення прав людини вимагає введення нових класифікацій. Класифікації прав людини, розроблені до теперішнього часу, вже не справляються зі своїм завданням - упорядкуванням величезного масиву різних прав і свобод. На сьогоднішній день їх застосування можливе лише в процесі вивчення прав, на правозастосовчу діяльність вони не здійснюють відчутного впливу. Істотний недолік даних класифікацій полягає в тому, що вони не відображають справжньої юридичної сили, яку має те чи інше суб'єктивне право, що, як уже було сказано, при «конкуренції» різних прав і виникненні суперечок призводить до того, що в судових інстанціях рішення ґрунтуються не тільки на нормативно-правових актах, а й значною мірою на суб'єктивній думці суддів. У даний час назріла необхідність у розробці нової класифікації прав і свобод людини і громадянина, яка б відображала особливості сучасних суспільних відносин і мала б певною юридичною силою, що, в свою чергу, може стати основою для розробки законопроекту з цього питання [5]. Формалізація теоретичних положень щодо особистих прав у нормативно-правових актах, безумовно, відіграла б позитивну роль у правозастосовній діяльності органів публічної влади.

У даному сенсі цікавою є класифікація особистих прав, відповідно до якої їх поділяють на три основні групи в залежності від об'єкта регулювання. Перша група включає права, що забезпечують фізичну і психологічну недоторканність: право на життя, на свободу і особисту недоторканність і т.д.

Другу групу складають права, що забезпечують морально-духовну цінність особистості: право на честь, гідність і добре ім'я, на свободу совісті та віросповідання, свободу думки і слова та інші. Третя група особистих прав забезпечує свободу особистості при задоволенні його окремих індивідуальних потреб: право на недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю, таємницю листування, телефонних розмов, поштових, телеграфних та інших повідомлень; на недоторканність житла; на визначення своєї національної приналежності; на користування рідною мовою, на вільний вибір мови спілкування; на свободу пересування і вибору місця перебування і проживання[1].

Такий широкий обсяг поняття особистих прав і свобод виникло як результат змін самої концепції прав людини, що набула домінуючої ролі у розвинених державах світу.

Так, вирішального значення для процесу становлення прав людини мала природно-правова доктрина, що утвердила пріоритет прав людини та визначила нові параметри взаємовідносин між індивідами і владою. Таким чином, індивід, що раніше повністю був підкорений державі та залежний від неї, набув автономії, отримав право на невторгання держави у сферу свободи особи, окреслену правом, та отримав гарантії державного захисту в разі порушення прав і свобод. Цінність природно-правового вчення характеризується опорою на моральні принципи, а також категорії справедливості, свободи та людської гідності[6, с.86].

Як вірно зазначає Погорілко В.Ф., встановлюючи межі й правила зовнішнього втручання в особисте життя людини, держава дбає про порядок, заснований на суворому додержанні законів, норм моралі, правил співжиття. Водночас держава не відмовляється від тих чи інших заходів примусу щодо осіб, які порушують закони, норми моралі і принципи демократичного суспільства [7, с. 268].

Ця категорія прав характеризується тим, що держава визнає свободу особистості в певній сфері відносин, яка віддана на розсуд індивіда і не може бути об'єктом домагань держави. Вона забезпечує, так звану негативну свободу. Ці права, будучи атрибутом кожного індивіда, покликані юридично захистити простір дій приватних інтересів, гарантувати можливості індивідуального самовизначення і самореалізації особистості. На різних етапах виникнення цих прав вони покликані були захищати людину від незаконного вторгнення держави в сферу особистої свободи. Однак надалі для здійснення цивільних прав недостатньо було пасивного обов'язку держави утримуватися від втручання в сферу свободи особистості. Виникла потреба сприяти здійсненню прав і свобод індивіда. Це означає, що мало встановити прямі заборони, що оберігають сферу особистої свободи і приватного життя від протиправних і довільних спроб її обмеження, в тому числі з боку держави. Необхідні його активні дії для реалізації прав і свобод людини [8, с.142-143].

Маємо констатувати, що особисті права і свободи є критично важливою проблемою теорії та практики юриспруденції, яка безпосередньо пов'язана із становленням правової держави як антропоцентрично орієнтованої. Безперечна перспективність подальшої наукової розробки даних питань пов'язана із необхідністю пошуків оптимальних моделей визначення поняття особистих прав, його обсягу, внутрішньої системи та, головним чином, меж

юридичного впливу та втручання держави із метою захисту означеної групи прав.

Список використаних джерел

1. Костылева Е. Д. Личные права человека в Российской Федерации и стандарты Совета Европы: конституционно-правовые проблемы регулирования и защиты : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2008. 218 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/lichnye-prava-cheloveka-v-rossiiskoi-federatsii-i-standarty-soveta-evropy-konstitutsionno-pr>(дата звернення 09.05.2019).
2. Кравчук М.В. Теорія держави і права України: опорні конспекти. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 524 с.
3. Гончаренко О.М. Права людини в Україні: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 207с.
4. Антипова Г.В. Система личных прав человека: конституционно-правовой аспект : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2002. 198 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/sistema-lichnykh-prav-cheloveka-konstitutsionno-pravovoi-aspekt> (дата звернення 09.05.2019).
5. Невирко Д.Д. Права и свободы человека и гражданина: проблемы соотношения, взаимодействия и иерархии : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Екатеринбург, 2004. 181 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/prava-i-svobody-cheloveka-i-grazhdanina-problemy-sootnosheniya-vzaimodeistviya-i-ierarkhii> (дата звернення 09.05.2019).
6. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О.\ В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
7. Конституційне право України: підручник / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ : Наукова думка, 1999. 735с.
8. Права человека:ученик для вузов / о. ред. Е.А. Лукашева. Москва: Издательство НОРМА, 2004. 576 с.

Кульбабська І.

*студентка І курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Подковенко Т.О.*

МЕДІАЦІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ЇЇ ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ

Понад двадцять років тому поняття «медіація» прийшло в Україну з практики демократичних розвинутих країн. Саме тоді вперше з'явилися спроби впровадження медіації у суспільну та правову практику. В той же період виникли перші громадські організації, які взяли на себе навчання медіаторів, дослідження зарубіжного досвіду медіації та інших примирних процедур, розроблення проектів для впровадження медіації в судах, правоохоронній сфері [1].

Медіація є позасудовою структурованою процедурою врегулювання конфлікту шляхом переговорів його учасників за допомогою нейтрального посередника-медіатора. Важливо зрозуміти, що не усі переговори за